

– Головна мета педології полягає у вихованні з дитячих літ "здорового, нормального члена суспільства" [4, с. 124].

Таким чином, Я. Чепіга вважав, що виховання дитини повинно відбуватися на педологічних знаннях (фізіологія, вікові та індивідуальні психологічні особливості, спадкові явища). Все виховання мусить триматися на природних факторах людського організму. Отже, педагогічна концепція педології Я. Чепіги має психофізіологічне та біогенетичне коріння, спрямоване на комплексні підходи до навчання та виховання в освітніх закладах України.

"Педологія або наука про дітей" Я. Чепіги – одна з перших наукових праць у педагогіці; де вчений розкриває для практичного втілення завдання методології психологічної і педологічної орієнтації на основі наукового експерименту.

Високо оцінюючи результати досліджень зарубіжних педагогів і педологів, Я. Чепіга прагне подати свій, національний доробок творення системи виховання та освіти. І цей доробок полягає в об'єднанні кількох чи багатьох досвідів, що розкривають достеменно правдивість природної сутності права на життя однієї нації у світовому осягненні людства. Заперечити в чомусь дослідній методиці педології за працями Я. Чепіги неможливо. Основоположні ідеї педології за Я. Чепігою мають усі підстави на продовження і розвиток у психофізіологічному ставленні школяра.

Література

1. Гончаренко С. Український педагогічний словник / Семен Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
2. Словник іншомовних слів. – К. : Головна редакція Української радянської енциклопедії АН УРСР, 1974. – 775 с.
3. Тлумачний словник української мови : В 4 т. Т. 2 / Уклад. В. Яременко, О. Сліпушко. – К. : АКОНІТ, 2001. – 539 с.
4. Чепіга Я. Розвиток органів почуття та їх значіння у вихованні дитини / Яків Чепіга // Путь Просвещения. – 1922. – № 5. – С. 7-120.
5. Чепіга Я. Страх і кара та їх вплив на характер і волю дитини / Яків Чепіга. – К. : Видавниче товариство "Час", 1923. – 36 с.

Н. И. Богданец-Билоскаленко

НАУЧНЫЕ ИДЕИ Я.Ф. ЧЕПИГИ В СТАНОВЛЕНИИ И РАЗВИТИИ ПЕДОЛОГИИ В УКРАИНЕ

Резюме

Статья посвящена развитию педологии в Украине. Педология это наука о ребенке, Опираясь на труды зарубежных ученых, педагогов и психологов украинский ученый Яков Чепига разработал собственную теорию учения о ребенке, которая заслуживает на внимание современных педагогов.

Ключевые слова: педология, ребенок.

N.I. Bogdanets Biloskalenko

Y.F.CHEPIGA'S SCIENTIFIC IDEAS IN THE DEVELOPMENT OF PEDODOLOGY IN UKRAINE

Summary

The article is devoted to the development of pedology in Ukraine. Pedology it the study of a child. Based on the works of foreign scientists, educators and psychologists the Ukrainian scientist Yakiv Chepiga worked out his own theory of child's study which deserves attention of modern educators.

Key words: pedology, child.

УДК 378(477.53)-055.2"17"

Л.П. Клевака

ПОЛТАВСЬКИЙ ІНСТИТУТ ШЛЯХЕТНИХ ДІВЧАТ: ПІДГОТОВКА ГУВЕРНАНТОК, УЧИТЕЛІВ ДЛЯ ГІМНАЗІЙ ТА ПОЧАТКОВИХ ШКІЛ З 1818 ПО 1917 РР.

У статті розкривається підготовка вчителів початкових шкіл, гімназій і гувернанток у Полтавському інституті шляхетних дівчат – одному з 27 інститутів шляхетних дівчат Російської імперії. Висвітлюється мета і завдання освітнього процесу закладу, визначаються нормативно-правові документи, які регламентували навчально-виховану діяльність інституту, розглядається зміст навчання та виховання, перераховуються методи навчання і виховання учениць. У науковій роботі надається характеристика викладання педагогіки, циклу мистецьких дисциплін. Визначаються вимоги до професійних та особистісних якостей викладачів даного навчального закладу.

Ключові слова: підготовка вчителів і гувернанток, жіноча освіта, навчально-виховний процес, Полтавський інститут шляхетних дівчат.

Постановка проблеми. Необхідність реформування освіти в Україні з урахуванням її інтеграції в європейській культурний простір зумовлює кардинальні зміни в культурно-освітній сфері, висуває перед сучасною педагогікою нові завдання в галузі освіти і виховання майбутніх учителів. У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема розвитку вищої педагогічної освіти в Україні. Важливою умовою

успішної реалізації завдань вищої педагогічної освіти на сучасному етапі є не лише пошук нових дієвих теоретичних і практичних розробок, а й вивчення, узагальнення і творче переосмислення історико-педагогічного досвіду підготовки учителів на території України, зокрема другої половини XIX – початку XX ст. – часу, що характеризувався суттєвими реформаторськими змінами у сфері освіти, з метою використання здобутків минулого для вдосконалення й оновлення вищої педагогічної ланки освіти. Саме тому, вивчення досвіду педагогічної жіночої підготовки у Полтавській губернії, як провідного центру жіночої освіти у XIX та на початку XX ст., набуває значимості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналіз історико-педагогічних джерел дозволяє стверджувати, що проблема діяльності жіночих навчальних закладів на Україні перебувала та продовжує перебувати в центрі уваги представників вітчизняної педагогічної думки. Грунтовний матеріал з проблеми діяльності жіночих навчальних закладів України, в тому числі і підготовки дівчат до учительської професії і роботи гувернанткою, містять праці В. Вірченко (жіночі навчальні заклади в м. Києві у другу половину XIX – на початку XX ст.), Л. Єршової (розвиток жіночої освіти на Волині в кінці XVIII – на початку XX ст.), В. Добровольської (розвиток жіночої освіти Півдня України на початку XX ст.), К. Кобченко (Київські вищі жіночі курси в контексті боротьби за освіту жінок в Україні у 1878-1920 рр.), О. Литвиненко (організація та управління жіночими середніми навчальними закладами Херсонської губернії у другу половину XIX – на початку XX ст.), Т. Сухенко (середня жіноча освіта в Україні в XIX – на початку XX ст.), Т. Шушари (розвиток жіночої освіти в Таврійській губернії у XIX – на початку XX ст.) та інших науковців.

Окремим аспектам досліджуваної проблеми присвячено розвідки Н. Антонець, Л. Буряк, Л. Вовк, Н. Дем'яненко, І. Журавської, О. Ільченко, С. Лисенко, І. Прудченко, Л. Смоляр та інших. Фрагментарно здійснення професійної підготовки жінок у Полтавській губернії аналізували в своїх працях Т. Благова, В. Василенко, В. Жук, Н. Кочерга, П. Мазанов, І. Петренко, Т. Тронько та інші дослідники. Проведений аналіз історико-педагогічних джерел аргументовано свідчить про те, що поза увагою науковців залишилися актуальні питання жіночої освіти, серед яких і розкриття особливостей підготовки учителів початкових шкіл і гімназій, гувернанток у Полтавському інституті шляхетних дівчат. Ця ситуація пояснюється, по-перше, незначною кількістю інститутів шляхетних дівчат (за зразком Смольного інституту створено ще 27 таких навчальних закладів в усій Російській імперії), по-друге, невеликим обсягом інформації про інститути у віддалених від столиці губернських містах з історіографічних і архівних джерел.

Мета статті – аналізування історично зумовлених особливостей змісту організації навчально-виховного процесу в Полтавському інституті шляхетних дівчат як одного з жіночих навчальних закладів, який готував у досліджуваній період учителів молодших класів жіночих гімназій, початкових народних шкіл та гувернанток.

Виклад основного матеріалу дослідження. Аналіз історичних документів доводить, що важливою передумовою створення навчальних закладів, котрі готували учительок для шкіл та гімназій, домашніх учительок і наставниць на території Полтавської губернії стало піднесення соціально-економічного розвитку на початку XIX ст., що збільшило вимоги до освіти жінок; реформи у галузі освіти; усвідомлення урядом та суспільством значного впливу жінок на своїх дітей та чоловіків; необхідність у педагогічних кадрах.

Наукова розвідка архівних джерел свідчить про те, що найстарішим і найвизначнішим у галузі жіночої освіти, підготовки педагогічних кадрів у XIX – на початку XX ст. на території досліджуваного регіону був Полтавський інститут шляхетних дівчат. Обговорення ідеї його заснування розпочалось у 1817 р., 12 січня 1818 р. затвердили "Положення" про інститут, а урочисте відкриття відбулося 12 грудня 1818 р. [4, с. 4-12; 5, с. 17; 6, с. 756]. До 1828 р. інститут мав статус "дворянського благодійного", тобто утримувався на кошти місцевих дворян. 17 вересня 1827 р. надійшов царський указ про прийняття навчальної установи у відання казни, а 7 лютого 1828 р. видали нове Положення та установили штат урядового Полтавського інституту шляхетних дівчат [4, с. 47; 8, с. 152]. Дане Положення передбачало поділ вихованок за джерелами їх навчання в інституті на казеннокоштных, своєкоштных і пансіонерок – членів царської родини або окремих приватних осіб. Для кожної категорії визначався свій порядок вступу до інституту, враховувалися: станове походження, наявність довідок про народження, хрещення, віросповідання дівчини, про стан її здоров'я і про початкову освіту [8, с. 152-153]. До інституту приймали дівчат дворянського походження, пізніше духовенства і купців віком від 6 до 18 років [6, с. 757]. На вакансії своєкоштных вихованок приймали дівчат віком від 9 до 13,5 років лише після складання іспитів. Плата за навчання становила 150-400 крб. на рік. У перші роки в інституті навчалось 15 учениць (по одній від кожного повіту Полтавської губернії), потім кількість вихованок стала зростати (1860 р. – 172, 1910 р. – 209 учениць) [5, с. 17; 6, с. 757]. Заклад призначався для закритого виховання, щоб дати "пристойну дворянську освіту", але не виходячи за межі потрібних для жінок знань. Обсяг останніх мав відповідати визначеній Миколою I меті – "освіта добрих дружин і корисних матерів сімейств" [8, с. 152]. І лише наприкінці 1869 р. начальниця закладу на прохання батьків порушила клопотання про відпустки на Різдво і Пасху. На початку 80-их років дозволили перебування місцевих дівчат у колі сім'ї й у вихідні дні [8, с. 153].

Повний курс навчання складав 6 років [4, с. 57]. Розподіл учениць за класами, як правило, здійснювався не за віком, а відповідно до їхніх індивідуальних можливостей та загального рівня розвитку. Розподіл учениць за класами у Полтавському інституті шляхетних дівчат здійснювався таким чином: у VII кл. навчалися дівчата 10-12 років, у VI кл. – 11-13 років, у V кл. – 12-14 років, у IV кл. – 13-15 років, у III кл. – 14-15 років, у II кл. – 15-17 років та у I кл. – 16-18 років [4, с. 94].

Навчально-виховний процес в Полтавському інституті шляхетних дівчат регламентувався наступними нормативно-правовими документами: Положенням про Полтавський інститут від 7 лютого 1828 р.; Проектом здійснення навчальної частини, який був схвалений царським урядом від 5 жовтня 1830 р. та 9 квітня 1831 р.; Уставом, загальним для всіх інститутів, затвердженим царем від 30 серпня 1855 р.; Наставами для освіти вихованок від 27 лютого 1852 р.; всіма наступними циркулярними приписами і розпорядженнями, нормативними навчальними таблицями і програмами [4, с. 81; с. 204].

Розглядаючи тогочасний зміст навчання, варто зазначити, що у VII класі викладали: Закон Божий, російське та французьке читання, танці; у VI класі – Закон Божий, російську та французьку граматику, арифметику, німецьке читання та письмо, музику, малювання і танці; у V класі до вищезазначених предметів додавали російську географію та німецьку граматику; у IV класі вводили російську, грецьку та римську історію, загальну географію і міфологію; у III класі вивчали російську словесність, фізику, історію російською мовою, всесвітню історію та географію французькою [2, с. 106]. З 6 лютого 1860 р. вводиться вивчення педагогіки [4, с. 88]. В інституті педагогіку починали вивчати з першого класу і за наступною програмою: організм рослинний; організм тваринний; людина; розумна душа як виключна особливість людської природи; вплив душі на тіло і тіла на душу; створення умов для оптимального розвитку фізичних і духовних сил людини; виховання; умови оптимального розвитку фізичних сил; пробудження духовної діяльності: враження і відчуття; усвідомлення власної особистості; увага; уява; закони поєднання (асоціації) образів уяви; виховне середовище для розвитку уяви; релігійно-моральні почуття як виключно людська особливість; виховне середовище для розвитку морально-релігійних почуттів у душі християнства; естетичні почуття; розум; розмірковування; закони і форми розумової діяльності; методи розвитку думки; виховне середовище для розумового розвитку; пам'ять; виховне середовище для зміцнення пам'яті; сила волі або характер; виховне середовище для зміцнення і спрямованості енергії характеру; використання психологічних основ у відносинах між вихователями і вихованками; ласка, суворість; нагорода і покарання; використання психологічних основ викладання: наочність, методи Фребеля; прийоми викладання: догматичний, сократичний, евристичний; кількість і тривалість уроків з того чи іншого предмету; різні прийоми повторення уроків [4, с. 131-133].

В інституті було розширено програму за рахунок фізики і природознавства, а тому в більшому обсязі вивчалися російська мова та словесність. Також дівчата вивчали ще і риторику, міфологію, логіку. Учениці ділилися на групи й навчання велося за ланкастерською системою, що передбачала залучення до викладання найбільш здібних учениць [7, с. 65]. Як зазначає дослідниця Т. Сухенко, головною метою освіти учениць було набуття знань не стільки наукових, стільки загальних, енциклопедичних. Учителі фізики та природознавства повинні були повідомляти вихованкам лише найцікавіші факти, а також те, що було корисним для них у майбутньому, під час ведення домашнього господарства. Викладання арифметики мало суто практичний характер, більш складний матеріал, який відносився до алгебри, не вивчався. Така наука, як географія викладалася без "дріб'язкових подробиць", що вважалося марним обтяжуванням пам'яті. Вчителям історії радили звертати увагу лише на найважливіші історичні події і факти [7, с. 66].

Як свідчать наукові розвідки дослідниці Т. Благової, при визначенні обсягу потрібних знань та умінь педагогічна рада Полтавського інституту шляхетних дівчат "керувалася думкою, що основна мета освіти жінок полягає у покращенні моральних якостей, вихованні серця та придбанні відомостей більш енциклопедичного, аніж наукового характеру", а тому основна увага зосереджувалася на тих аспектах наук і мистецтв, які б сприяли досягненню визначеного ідеалу. Різні види художньої діяльності вважалися необхідним виховним засобом. У розділі Статуту, присвяченому "виховній справі", наголошувалося, що "для розвитку естетичних почуттів основна увага приділяється читанню літератури, малюванню, музиці, співам, танцям". Предмети мистецького циклу викладалися упродовж усього періоду навчання. До них належали: малювання, каліграфія, рукоділля, церковні та світські співи (переважно італійські), музика, танці, гімнастика. У випускному класі додавалися літературна творчість та декламація [2, с. 107].

Для педагогічної освіти інституток при закладі з 1877 р. існував пепін'єрський клас [4, с. 192]. У 1882 р. рада інституту утворила замість нього спеціальний педагогічний клас на зразок існуючих у жіночих гімназіях Міністерства народної освіти, випускниці якого отримували право вчителювати у початкових школах, чотирьох молодших класах жіночих гімназій. Дівчаткам з міщан знання давалися у скороченому обсязі – їх готували до ролі гувернанток та домашніх вчительок [4, с. 193-194].

По закінченню навчання учениці складали два види випускних екзаменів – приватні, що мали перевірити знання дівчат, та публічні. Останні проводились урочисто із запрошенням членів ради інституту, батьків і родичів вихованок, а також інших осіб. Публічні екзамени мали пропагувати інститутську систему освіти. Такі екзамени здійснювалися у три дні: в перший день вихованки складали іспити з Закону Божого (в присутності архієпископа Полтавського), арифметики, німецької мови,

російської історії; на наступний день екзаменувалися з французької мови, всесвітньої і російської географії, всесвітньої історії; в останній день проводили іспити з загальної історії на французькій мові, російській словесності, фізики. Випускниці також демонстрували вміння грати на роялі та співати на двох музичних концертах [1, с. 253; 6, с. 756-757]. За відмінні успіхи в навчальній діяльності вихованки нагороджувалися золотими відзнаками з вензелевим зображенням, срібними відзнаками, золотими і срібними медалями, книгами, золотими браслетами, грошовими винагородами, похвальними листами [1, с. 254-255].

У закладі діяли дві спеціальні бібліотеки, одна з яких – безпосередньо для вчителів-вихователів, яка мала складатися з літератури, необхідної для продовження самоосвіти та розширення світогляду, а друга – для вихованок, книжки якої сприяли б розвитку розумових та моральних здібностей. Викладачі в своїй роботі застосовували прогресивні на той час форми і методи навчання. Широко практикувалися позакласні методи роботи: музичні та літературні вечори, вистави (навіть на іноземній мові), екскурсії.

Відповідно до загальної мети весь навчально-виховний процес спрямовувався на вирішення трьох основних завдань: фізичного вдосконалення, морального виховання, розумового розвитку [3, с. 44]. Фізичного вдосконалення здійснювалося через залучення учениць до гімнастики і танців, прогулянок та ігор на свіжому повітрі, огляд лікарем, вентиляцію навчальних приміщень. Моральне виховання було спрямоване на засвоєння моральних звичок і норм, зміцненні релігійності та любові вихованок до праці й порядку, що відповідало призначенню жінки в родині та суспільстві. Через викладання основ наук і мистецтв здійснювалися розумовий розвиток і виховання художнього смаку. Крім того, значна увага приділялася предметам трудового циклу, за допомогою яких учениці засвоювали технологію приготування їжі, пошиття одягу (білизни та верхнього одягу), правила ведення домашнього господарства тощо [3, с. 44].

Головна мета виховання в Полтавському інституті шляхетних дівчат – морально-релігійне становлення особистості. З цією метою учениці здійснювали щоденні молитви (зранку і ввечері), відвідували храм Божий (обов'язково у неділю, релігійні свята, святкові для царської родини та інституту дні), дотримувалися нежорсткого посту під час Великого посту, читали твори на релігійну тематику, відвідували уроки церковного співу [4, с. 206-207]. Серед методів виховного впливу переважали: розумне, справедливе, проникнуте любов'ю заохочення (увага, позитивні відгуки перед батьками, родичами, викладачами або іншими вихованками тощо) і покарання (суворо-офіційне звернення, догана наодинці, догана в присутності класу, негативний відгук перед начальницею, відокремлення учениці від інших у класній кімнаті на окрему лавку, нетривале стояння у класі, коли інші сидять, стояння в куті класної кімнати тощо). Тобто, головне покарання – не фізичний біль, а сором [4, с. 211].

До професійних та особистісних якостей викладачів ставлення було особливо вимогливим від початку заснування закладу, що зафіксовано у "Правилах для вихователів, наставників та викладачів". Перелік чеснот і добродійностей, регламентованих для викладацького складу, вважався запорукою успішного розв'язання освітньо-виховних завдань. Навчально-виховний процес здійснювали: директриса (начальниця інституту), інспектриси з навчальної частини, класні дами, вихователі, наставники, викладачі і викладачки [4, с. 29]. Навчальною частиною інституту опікувався попечитель Київського учбового округу, під керівництвом якого працював інспектор класів. Дослідник П. Мазанов, описуючи вимоги до посади класної дами, зазначає: "класна дама – це особа 22-30 років, яка при спілкуванні та здійсненні вчинків керується бездоганними моральними правилами, різнобічно естетично і розумово розвинута, має душевну теплоту, терпіння і педагогічну спостережливість, досвід роботи у вихованні дітей в сім'ї, пансіонах або школах" [4, с. 212]. Класна дама не повинна була дозволяти собі коментувати догмати релігії, вирішувати релігійні питання. До обов'язків класної дами входило: навіювання поваги до християнської релігії, спостереження за поведінкою вихованок під час молитов і Богослужінь, підбір книг релігійного змісту для читання (іноді практикувалося спільне з ученицями читання книг уголос), формування поваги і любові до праці, науки, мистецтва, відповідального ставлення до власних обов'язків, навчальної діяльності, формування характеру (особливо, таких рис як лагідність, смиренність, поблажливність, пробащення образ, симпатія до оточуючих людей без врахування віку, стану або віросповідання, повага до закону та царя, товарищів, взаємодопомога тощо). Цікавим є той факт, що вихованкам інституту не дозволялося товаришувати, спілкуватися, готуватися до занять з ученицями іншого класу [4, с. 219-222].

В інституті шляхетних дівчат 1864 р. навчалось 170 дівчат, навчально-виховний процес здійснювали 19 викладачів та 21 класна наглядачка. Станом на 1910 р. в інституті працювало 24 викладача, 14 класних дам, лікар, наглядач лазарету, фельдшер, стоматолог, архітектор, наглядач за білизною та верхнім одягом, у 1916 р. – 12 класних дам. Впродовж досліджуваного періоду в Полтавському інституті шляхетних дівчат працювала ціла плеяда талановитих викладачів, серед яких – відомі історики, літератори, діячі культури (Л. Боровиковський, І. Зайцев, І. Зарецький, А. Єдлічка, М. Ілляшевич, Г. Маркевич, Д. Пильчиков, А. Сплітстейстер, С. Стеблін-Камінський, М. Цертелєв та інші) [6, с. 757].

Полтавський інститут шляхетних дівчат припинив існування в 1917 р. у зв'язку зі скасуванням станового поділу суспільства. Здобутками інституту стало покращення культурного рівня населення, залучення до суспільної праці значної кількості жінок, поступове розширення сфери життєдіяльності Полтавської жінки, поступове збагачення змісту освіти (зокрема, викладання педагогіки, гігієни) тощо.

Висновки і перспективи подальших досліджень. Своєю діяльністю Полтавський інститут

шляхетних дівчат, безсумнівно, сприяв поширенню освіти і культури в регіоні, підготував значний контингент вихованих і освічених учительок та гувернанток. Таким чином, творче використання історичного досвіду діяльності інституту з підготовки учителів, гувернанток буде відповідати сучасним тенденціям розвитку освіти в Україні.

Література

1. Акт выпуска благородных девиц // Прибавление к Полтавским губернским ведомостям. – 1845. – № 27. – С. 253-262.
2. Благова Т. Розвиток шкільної і професійної мистецької освіти на Полтавщині (друга половина XIX – початок XX ст.) : [навч. посіб.] / Т. Благова. – П. : Оріяна, 2009. – 240 с.
3. Лихолат О. Яким було трудове навчання дівчат у загальноосвітніх школах України до 1917 р. / О. Лихолат // Трудова підготовка в закладах освіти. – 1997. – №3. – С. 44-46.
4. Мазанов П. Полтавский институт благородных девиц : 1818-1898 : [архивные справки] / П. Мазанов. – Полтава : Вид-во "Полтава", 1899. – 324с.
5. Павловский И.Ф. Учреждение Полтавского института и построение для него здания приказом Общественного Призрения / И.Ф. Павловский // Труды Полтавской ученой архивной комиссии. – Полтава : Тип. "Панский ряд", 1909. – Выпуск 6. – Часть 1. – С. 16-30.
6. Полтавщина : [енциклопедичний довідник] / За ред. А.В. Кудрицького. – К. : Українська Енциклопедія, 1992. – 1024 с.
7. Сухенко Т.В. Жіноча середня освіта в Україні (XIX–початок XX ст.) / Т.В. Сухенко // Український історичний журнал. – 1998. – № 5. – С. 63-74.
8. Тронько Т.В. З історії середньоосвітніх жіночих закладів Полтави XIX ст. / Т.В. Тронько // Історична пам'ять : [зб. наук. праць]. – Випуск 1. – Полтава : ПДПУ, 1998. – С. 152-160.

Л.П. Клевака

ПОЛТАВСКИЙ ИНСТИТУТ БЛАГОРОДНЫХ ДЕВИЦ: ПОДГОТОВКА ГУВЕРНАНТОК, УЧИТЕЛЕЙ ДЛЯ ГИМНАЗИЙ И НАЧАЛЬНЫХ ШКОЛ С 1818 ПО 1917 ГГ.

Резюме

В статье речь идет о подготовке учителей начальных классов, гимназий и гувернанток в Полтавском институте благородных девиц – одном из 27 институтов благородных девиц Российской империи. Рассмотрены цель и задачи образовательного процесса, определяются нормативно-правовые документы, которые регламентировали учебно-воспитательный процесс института, раскрывается содержание обучения и воспитания, перечисляются методы обучения и воспитания учениц. В научной работе рассматриваются особенности преподавания педагогики и предметы цикла эстетического воспитания. Дается характеристика требований к профессиональным и личностным качествам преподавателей учебного заведения.

Ключевые слова: подготовка учителей и гувернанток, женское образование, учебно-воспитательный процесс, Полтавский институт благородных девиц.

L.P. Klevaka

POLTAVA INSTITUTE FOR NOBLE MAIDENS: GOVERNESSES, GYMNASIUM AND PRIMARY SCHOOL TEACHERS TRAINING FROM 1818 TO 1917

Summary

The article deals with the governesses, gymnasium and primary school teachers training at Poltava institute for noble maidens which is one of the 27 institutes for noble maidens in Russian empire. The purpose and the tasks of educational process of the following institution are described, the maintenance of the educational process at the institute is determined, the content and methods of education are revealed. The peculiarities of teaching pedagogics and subjects of the aesthetic cycle are analyzed. The demands to professional and personal qualities of teachers' staff are also characterized.

Key words: teachers training, women education, educational process, Poltava institute for noble maidens.

Key words: teachers and governesses training, woman education, educational process, Poltava institute of noble maidens.